

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andrej Okorn

Finančno bojevanje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andrej Okorn

Mentor: red. prof. dr. Marjan Malešič

Somentor: asist. mag. Erik Kopač

Finančno bojevanje

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Zahvaljujem se mentorju red. prof. dr. Marjanu Malešiču in somentorju asist. mag. Eriku Kopaču za strokovno podporo, nasvete in usmeritve pri nastajanju diplomskega dela. Zahvaljujem se tudi vsem ostalim, ki ste mi stali ob strani pri izdelavi diplomskega dela.

»Vsaka država, ki se odpove svoji neodvisnosti zaradi ekonomskih dobičkov, si zasluži, da izgubi oboje.«

Thomas Jefferson

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a _____, z vpisno številko _____,
sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom: _____

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«;
- je diplomsko delo lektorirano in urejeno skladno s fakultetnim Pravilnikom o diplomskem delu.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorja/-ice: _____

Finančno bojevanje

Finančno bojevanje je danes najbolj povezano z napadanjem finančnih virov terorističnih skupin, saj je finančno bojevanje ena ključnih strategij pri spopadanju s terorizmom. Prav tako se finančno bojevanje uporablja za kaznovanje mednarodnih akterjev, od držav do podjetij in posameznikov, ki so vpleteni v protizakonite aktivnosti. Finančno bojevanje je del novega tipa konfliktov, kjer je globoko povezano z informacijskimi operacijami, ko gre za napade na računalnike in mrežno infrastrukturo v finančnem sektorju. Onesposobitev takšnih omrežji ustavi denarne tokove iz države ali v državo in tako onemogoči financiranje aktivnosti nasprotnika. Finančne sankcije so najbolj znano sredstvo, ki se uporablja pri finančnem bojevanju. Finančno bojevanje omogoča natančno in neposredno učinkovanje na cilj v nasprotju s klasičnim ekonomskim bojevanjem s trgovskimi sankcijami, blokadami in embargom, ki imajo razpršene učinke po celotni populaciji. Zaradi teh razlogov se bo verjetno uporaba finančnega bojevanja v prihodnje razširila, saj se bodo odločevalci lažje odločili za to obliko pritiska, kot za vojaške ali ekonomske ukrepe, na katere je javnost bistveno bolj občutljiva.

Ključne besede: finančno bojevanje, finančne sankcije, financiranje terorizma

Financial combat

Financial combat is now most associated with attacking the financial resources of terrorist groups, because financial combat is one of the key strategies in dealing with terrorism. Financial combat is also used to punish international actors from states to companies and individuals who are involved in illegal activities. Financial combat is part of a new type of conflict, which is deeply associated with information operations, when it comes to attacks on computers and network infrastructure in the financial sector. Incapacitation of such networks stop cash flows from the state or in the state and disables the financing activities of the enemy. Financial sanctions are the best known tool, which is used in the financial combat. Financial combat enable a precise and direct effect on the opponent, contrary to conventional economic warfare with trade sanctions, blockades and embargoes, which have dispersed effects on the entire populations. For this reasons is likely that the use of financial combat in the future expend, because decision makers will easier to decide for this form of pressure, as for military or economic actions, on which the public is much more sensitive.

Key words: financial combat, financial sanctions, terrorist financing

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	6
1 UVOD	7
2 METODOLOŠKI OKVIR	9
2.1 Cilj in pomen diplomskega dela.....	9
2.2 Raziskovalni vprašanja	9
2.3 Uporabljena metodologija	10
3 RAZČLENITEV POJMA FINANČNO BOJEVANJE	10
4 FINANČNE SANKCIJE.....	14
5 FINANČNO BOJEVANJE KOT DEL PRITISKA NA DRŽAVO.....	18
5.1 Finančno bojevanje kot del neomejenega bojevanja.....	23
6 FINANČNO BOJEVANJE KOT DEL BOJA PROTI TERORIZMU	25
7 SKLEP.....	32
8 LITERATURA.....	34

SEZNAM KRATIC

BDP: Bruto družbeni proizvod

CTC: Conterterrorism Committee / Protiteroristični odbor

FATF: Financial Action Task Force on Money Laundering / Finančna akcijska skupina za boj proti pranju denarja

FBIS: Foreign Broadcast Information Service

FIUs: Financial Intelligence Units / Finančne obveščevalne enote

GBP: Great British Pound / Britanski funt

IMF: International Monetary Fund / Mednarodni denarni sklad

OFAC: Office of Foreign Assets Control

PLA: People's Liberation Army / Ljudska osvobodilna armada

SDNT: Specially Designated Narcotics Traffickers

USD: United States Dollar / Ameriški dolar

WTC: World Trade Center / Svetovni trgovinski center

1 UVOD

Denar in vojna sta bila vedno neločljivo povezana od kovanja denarja naprej. Ekonomski interesi so bili eden najbolj pogostih vzrokov za vojne in za vodenje vsake vojne se je potrebovalo zadostna finančna sredstva. Po Daviesu (2002) je bil eden prvih in najbolj priljubljenih perzijskih kovancev poznan kot »lokostrelec«, ki je upodabljal vladarja oboroženega z lokom in puščicami. Na poti iz Male Azije v Grčijo sta ležali Trakija in Makedonija, ki so ju Perzijci preprosto kupili s svojimi »lokostrelci«. Perzijski vladar se je ponašal, da bo tudi Grčijo zavzel s svojimi »lokostrelci«, kar je bila svojevrstna besedna igra, ki pa se ni uresničila. Eden od razlogov za to je bil, da so 490 pr. n. št. v rudniku srebra Laurion, okrog 25 kilometrov južno od Aten, odkrili bogato srebrno žilo, s pomočjo katere so financirali izgradnjo mornarice, ki je porazila Perzijce pod Kserksom v bitki pri Salamini, kar je rešilo grško civilizacijo. Davies (2002) navaja, da je Henry II (1154–1189) v Angliji uvedel redno vojsko najemniških vojakov, ki so v tistem času postali znani kot »soldiers« po kraljevem šilingu »solidus«, ki so ga prejeli za plačilo, kar tudi na simbolni ravni predstavlja močno povezavo med financami in bojevanjem. Španska osvajanja v Južni Ameriki so v Evropi, ki jo je pogosto pestilo pomanjkanje plemenitih kovin, povzročila inflacijo zaradi velikega dotoka zlata in srebra iz kolonij. Posledice španskih osvajanj je čutila celo Kitajska, kjer je uvoz srebra iz novega sveta povzročil visoko rast ekonomije, kar pa jo je naredilo močno odvisno od tega vira za svoje osnovne denarne potrebe. Ko je ta vir plemenitih kovin presahnil, je to Kitajsko pahnilo v hudo recesijo, ki je ogrozila obstoj cesarstva pod dinastijo Ming (Davies 2002). Primerov prepletenosti vojaške zgodovine in ekonomske zgodovine, vključno z razvojem finančništva, je toliko, kolikor je bilo v zgodovini vojn in ekonomskih ter finančnih pretresov. Do vseh finančnih inovacij v zgodovini, od centralne banke, čekov, zunanjega dolga države, papirnatega denarja, do hiperinflacije, je prišlo ravno zaradi potrebe po financiranju vojn.

Danes pa se zdi, da se je tekmovanje med državami in ostalimi vplivnimi entitetami preneslo s področja vojaškega in ekonomskega tekmovanja na finančno področje. Tako finance, pri vsiljevanju svoje volje drugim državam in entitetam, nimajo več samo vloge podpornika vojaške in ekonomske sile, ampak so same postale učinkovito sredstvo prisile in podreditve. Finančni sektor ima vedno večji vpliv na celotno družbo, kar se je manifestiralo tudi v gospodarski krizi, ki se je začela leta 2008 v finančnem sektorju in zajela svet. Iz finančne krize se je razvila v ekonomsko krizo in ponekod prerasla celo v politično. Gjelten (2009)

navaja, da je ameriška obveščevalna skupnost sporočila, da je ekonomska kriza trenutno največja nevarnost nacionalni varnosti. Padanje ekonomije lahko povzroči politično nestabilnost in zrahlja vezi, ki povezujejo države. Države se lahko zapletejo tudi v finančno bojevanje. Po Gjeltnu (2009) glavne skrbi ameriškim obveščevalcem ne povzroča več spremljanje gibanja BDP različnih držav, ampak spremljanje tokov denarja med državami in načinov, kako bi se lahko denarni tokovi obrnili v smer finančnega bojevanja. Gjelten (2009) navaja primer Kitajske, ki poseduje za okrog 1000 milijard USD obveznic ZDA, kar ji daje enormno moč nad ameriško ekonomijo. Če se Kitajska nenadoma odloči prodati te obveznice bi ameriški dolar potonil.

Susan Strange v svoji knjigi *Države in trgi* (1995, 32) definira štiri vire moči, ki so značilni za globalno politično ekonomijo. To so: nadzor nad varnostjo, nadzor nad proizvodnjo, nadzor nad financami ter nadzor nad znanjem, prepričanji in idejami. Susan Strange (1995, 30–31) definira strukturno moč kot »moč odločanja o tem, kako se opravlja določene stvari, moč oblikovati okvire znotraj katerih se vzpostavljajo odnosi med državami, ljudmi ali podjetji«. Zdi se, da je ravno v finančnem viru moči največ strukturne moči, saj finance postavljajo okvire delovanja na praktično vseh področjih.

Tako so finančna sredstva zamenjala vojaška sredstva tudi pri vsiljevanju svoje volje in moči drugim državam in ostalim entitetam. Za obvladovanje nekega strateškega vira ali kritične infrastrukture v neki državi ni več potrebna kolonializacija ali vojaška navzočnost, ampak zgolj zadostna količina finančnih sredstev za prevzem na borzi. Enako se da z grožnjo ali uporabo finančnih sredstev prisiliti države k spremembi svoje politike, pri čemer sta vprašljivi učinkovitost in uspešnost. Finančno bojevanje tako predstavlja načine uporabe finančnih sredstev za doseg ciljev, ki se jih še nedavno ne bi dalo doseči brez uporabe vojaških ali ekonomskih sredstev.

V prvem delu diplomskega dela bom razčlenil finančno bojevanje in ga diferenciral od ekonomskega bojevanja, predstavil instrumente finančnega bojevanja in njegove oblike. Nato bom predstavil finančne sankcije in jih diferenciral od ekonomskih ter prikazal njihov razvoj. Sledil bo del diplomskega dela, kjer je predstavljeno finančno bojevanje kot del pritiska na državo na primerih konfrontacije med državami s finančnimi sredstvi, kjer se je uporaba finančnega bojevanja izkazala za uspešno. Posebno podpoglavje bo govorilo tudi o strategiji neomejenega bojevanja, ki govori o tem kako bi lahko razvijajoče se države premagale

razvite, kjer ima finančno bojevanje eno od ključnih vlog. V zadnjem poglavju bom predstavil finančno bojevanje kot del boja proti terorizmu, saj je preprečevanje financiranja terorizma ena ključnih strategij na tem področju. V sklepu pa bom odgovoril na postavljeni raziskovalni vprašanji.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Cilj in pomen diplomskega dela

Predmet proučevanja v diplomskem delu je finančno bojevanje, ki ga želim teoretično umestiti, kar predstavlja tudi raziskovalni problem, saj je finančno bojevanje močno povezano in prepleteno z ekonomskim bojevanjem in informacijskimi operacijami. Finančno bojevanje bom poskusil definirati tudi s pomočjo primerov, kjer so bila kot alternativno ali dopolnjujoče sredstvo prisile, namesto vojaških sredstev, uporabljena finančna sredstva za doseg varnostnih ali političnih ciljev. V diplomskem delu bom predstavil tudi finančne sankcije, ki so najbolj znano sredstvo uporabe finančnega bojevanja. Na podlagi primerov uporabe finančnega bojevanja bom poskusil ugotoviti ali se je finančno bojevanje pokazalo kot zadosti učinkovito, da bi lahko v prihodnosti postalo za odločevalce še privlačnejša alternativa in dopolnilo vojaškim in ekonomskim sredstvom prisile.

2.2 Raziskovalni vprašanji

V diplomskem delu si bom postavil naslednji raziskovalni vprašanji, na kateri bom skušal odgovoriti:

Kako se finančno bojevanje teoretično umesti in diferencira od ekonomskega bojevanja ter kako se finančne sankcije diferencirajo od ekonomskih sankcij?

Ali se lahko finančno bojevanje izkaže za uspešno oziroma ali se lahko z uporabo finančnega bojevanja uresniči zastavljene cilje in ali se bo uporaba finančnega bojevanja v prihodnosti razširila?

2.3 Uporabljena metodologija

Pri izdelavi diplomskega dela sem uporabil predvsem analizo sekundarnih pisnih virov oziroma analizo vsebine knjig, zbornikov in strokovnih člankov in na njej temelječo deskriptivno metodo. V manjši meri sem uporabil deskriptivno metodo tudi pri analizi primarnih pisnih virov, ki predstavljajo dokumente in zakone v zvezi z izvajanjem finančnih sankcij in priporočila državam v zvezi s preprečevanjem financiranja terorizma in pranja denarja. V diplomskem delu sem uporabil tudi metodo analiziranja podatkov, predvsem v tistih delih diplomskega dela, kjer sem predstavil konkretne primere uporabe finančnega bojevanja.

3 RAZČLENITEV POJMA FINANČNO BOJEVANJE

Za umestitev finančnega bojevanja je bistveno razlikovanje med finančnimi in ekonomskimi sistemi. To razlikovanje tudi omogoča razumevanje naraščajočih možnosti uporabe finančnega bojevanja v primerjavi s klasičnim ekonomskim bojevanjem. Ekonomski sistem se ukvarja z blagom in storitvami, finančni sistem se ukvarja z denarjem in krediti. Sodobni finančni sistemi so zelo kompleksni, saj so razvili vrsto zapletenih finančnih produktov. Bistveno za vse finančne sisteme pa je, da so zgrajeni na zaupanju. Temelj tega zaupanja je, da bodo posojila dejansko poplačana, da bo denar nakazan na račun dejansko na računu in da denar z računa ne bo nenadoma izginil (Bracken 2007).

Zelo težko vprašanje je razmerje med finančnim in ekonomskim sistemom. Realna ekonomija se lahko upočasnjuje, merjeno z BDP in povečanjem brezposelnosti, hkrati pa finančni trgi doživljajo vzpon. Po drugi strani pa je lahko stanje v realni ekonomiji dobro, finančni trgi pa doživljajo padce. Razlikovanje med ekonomskim in finančnim sistemom je pomembno, saj imajo finančni pretresi takojšnje učinke, so bolj časovno osredotočeni in vplivajo samo na posamezne skupine. Učinki finančnih pretresov so tako bolj koncentrirani, med tem, ko imajo ekonomski šoki, prek cen in brezposelnosti, vplive na širše sloje prebivalstva (Bracken 2007).

Iz različnosti ekonomskega in finančnega sistema izhajajo tudi razlike med ekonomskim in finančnim bojevanjem. Po Malešiču (2006) ima ekonomsko bojevanje za cilj omajati oblast v državi z namenom doseči spremembo njenega ravnanja in omejevati njene vojaške

zmogljivosti s preprečevanjem dobav surovin in izčrpavanjem njenega prebivalstva in oboroženih sil. Prevladujoč način ekonomskega bojevanja je blokada z nadzorom sovražnikove obale in kontrabantom, črna lista podjetij, preemtivni nakupi in zaseg nasprotnikovega premoženja v lastni državi. Malešič (2006, 50) navaja, da se izraz ekonomsko bojevanje uveljavi med svetovnima vojnoma. Britanska vlada je tako leta 1939 vzpostavila ministrstvo za ekonomsko bojevanje in definirala njegove cilje kot dezorganizacijo nasprotnikove ekonomije in preprečitev nadaljevanja vojne. To naj bi se doseglo z ekonomskimi sredstvi in tudi z vojaškimi sredstvi preko uničevanja industrije, skladišč z zalogami ter proizvodnih in transportnih centrov (Malešič 2006, 50). Leta 1942 je Rooseveltova administracija prikazala ekonomsko bojevanje kot »bitko ekonomik«: »to je trgovska in pomorska vojna, vojna menjave in nakupa, posojil in sporazumov, črne liste in blokade. To je stradanje za naše sovražnike in hrana za naše zaveznike« (Medlicott v Malešič 2006, 50–51).

Na teh primerih vidimo, da ekonomskega bojevanja ni lahko opredeliti, saj se pogosto prekriva z vojaškimi akcijami oziroma bojevanjem z vojaškimi sredstvi, kot je to vidno tudi v prej omenjeni definiciji britanskega ministrstva za ekonomsko bojevanje. Tako lahko strateško bombardiranje, poleg nasprotnikovih vojaških ciljev, uničuje tudi njegovo industrijo in ima tako ekonomske učinke. Finančno bojevanje se pogosto razume kot eno od oblik ekonomskega bojevanja. Tako so mednarodne finance, poleg notranje preskrbe, kot ključne vključene tudi v široko definicijo ekonomskega bojevanja ameriškega Odbora za ekonomsko bojevanje (Malešič 2006).

Podobno, kot kritike ekonomskega bojevanja¹, letijo tudi kritike finančnega bojevanja na to, da naj ne bi bilo učinkovito. Iran je tako na primer v letu 2007 zaslužil 300 milijonov USD dnevno z izvozom nafte in zemeljskega plina. Ta denarni tok ne more biti predmet finančnih ukrepov, ker je vezan na zakonite posle z nafto in zemeljskim plinom z odjemalci po celem svetu. Tako je znesek denarja, ki je bil blokiran na bančnih računih iranske revolucionarne garde majhen v primerjavi z dotokom denarja, ki prihaja iz naslova izvoza nafte in zemeljskega plina. S tega vidika se finančnega bojevanja ne da umestiti v strateški kontekst. Vendar blokiranje bančnih računov ključnih skupin in posameznikov meče slabo luč na njih

¹ Rezultati Hufbauerjeve in Oeggove analize uspešnosti ekonomskih sankcij, na podlagi prispevka k pozitivnemu rezultatu politike, so pokazali, da so bile sankcije v obdobju 1945–1969 uspešne v 43 odstotkih primerov, v obdobju 1990–1999 so bile uspešne le v 29 odstotkih in v obdobju od leta 1914 do 1999 pa naj bi bile uspešne v 34 odstotkih primerov (Malešič 2006, 54).

in tako povečuje tveganje za vsako vlado ali poslovno družbo, ki posluje z njimi. Finančne sankcije tako pomagajo legitimirati dodatne aktivnosti, tako finančne kot nefinančne, za večji pritisk. Tu se začne finančno bojevanje približevati vojaški strategiji. Večina ljudi si s tega vidika predstavlja, da bi finančno bojevanje lahko postalo nadomestek za vojaška posredovanja, kar lahko tudi je, do točke, ko je vojaški poseg neizbežen. Vendar, ko do vojaškega posega vendarle pride, postane finančno bojevanje njegovo dopolnilo (Bracken 2007).

Kot najbolj intenzivno obliko finančnega bojevanja si lahko tako predstavljamo zamrznitev in blokiranje vseh denarnih transakcij iz države in v državo. Vendar pa se finančno bojevanje večinoma uporablja v vmesnem spektru med blokiranjem računov posameznikom in vse splošnim finančnim bojevanjem, kot dopolnilom vojaškega posega. S tega spektra vidimo, da je bistvo finančnega bojevanja kot strategije stopnjevanje pritiska, ki ima dva ločena učinka. Prvi učinek je direktni udarec zadan posameznikom ali družbam, katerih računi so blokirani ali zaseženi. Drugi učinek pa predstavlja nadaljnje stopnjevanje in zaporedje aktivnosti, ki sledijo prvemu učinku in si prizadevajo za spremembo vedenja nasprotnika. Če te spremembe ne bi povzročil sedanji korak, sledi naslednji. Plasiranje finančnega bojevanja s stopnjevanjem ima več pomembnih aspektov. Predvsem je finančno bojevanje bolj osredotočeno in usmerjeno, kot klasično ekonomsko bojevanje, ki prizadene širše sloje prebivalstva. Primer neuspešnosti ekonomskega bojevanja je embargo Iraka, ki ga je Sadamov režim uspel obiti, največjo ceno pa je plačalo iraško ljudstvo. Zaradi tega se šteje finančno bojevanje za bolj sprejemljivo v političnem smislu (Bracken 2007).

Po Chossudovskem (1998) so tudi manipulacije na trgih s strani vplivnih akterjev oblika finančnega bojevanja. Chossudovsky (1998) trdi, da predstavlja v današnjem času popolno podreditev držav nadzor nad proizvodnjo, delovno silo, naravnimi viri in institucijami, ki se izvaja na neoseben način iz korporacijskih pisarn. Ukazi se od tam pošiljajo iz računalnikov in telefonov, relevantne informacije pa so takoj poslane do velikih finančnih trgov, kar lahko povzroči takojšnje motnje v delovanju nacionalnih gospodarstev (Chossudovsky 1998).

Finančno bojevanje se pogosto izvaja z instrumenti, kot je blokiranje bančnih računov in prekinjanje denarnih tokov. Tak primer je tudi uporaba neformalnih finančnih pritiskov ZDA proti Iranu, ko je 40 velikih svetovnih bank in finančnih ustanov, po pritisku ameriškega finančnega in zunanjskega ministrstva, prekinilo ali močno omejilo poslovanje z iransko vlado

in iranskimi podjetji. Ta ukrep presega uradne sankcije OZN namenjene zamrznitvi iranskega jedrskega programa. To preprečuje poslovanje z Iranom ali Severno Korejo tudi manjšim bankam, ki si prizadevajo za pridobitev posojil na medbančnem trgu, saj bi jih ti odnosi uvrstili med banke z večjim tveganjem in tako ogrozili celotno njihovo poslovanje (Bracken 2007).

Na drugi strani pa Chossudovsky (1998) za instrumente finančnega bojevanja razume tudi špekulativne instrumente kot so hedge skladi², izvedeni finančni instrumenti, terminske devizne transakcije, valutne opcije, itd., saj imajo namen pridobiti finančno bogastvo in pridobiti kontrolo nad proizvodnjo. Chossudovsky (1998) navaja za potrditev tega stališča tudi besede malezijskega predsednika vlade Mohameda Mahathirja, po katerem je namerna devalvacija valute države, zaradi dobička finančnih špekulantov, resno zanikanje pravic neodvisnih držav. Finančno bojevanje ne pozna teritorialnih mej in ni omejeno na pritiskanje na nekdanje tekmece iz hladne vojne (Chossudovsky 1998).

Finančno bojevanje tako kot vojaške operacije dopolnjuje tudi informacijske operacije. V kombinaciji z napredkom pri ugotavljanju socialnih omreži, lahko ustvari visoko natančno sliko o komunikaciji in finančni strukturi državnega vodstva, ki je tarča finančnega bojevanja. Komunikacijska in programska orodja omogočajo analiziranje povezav v obsežnem okolju heterogenih informacij, kot so finančne transakcije, telefonski klici, e-maili in letalska potovanja. Ta ogromen bazen informacij je lahko vir podatkov o obnašanju državnega vodstva, od tega kje hranijo denar, s kom se pogovarjajo, do njihove pozicije v družbeni hierarhiji in tako omogoča popolno vizualizacijo različnih povezav, kar je ključno za uspešnost finančnega bojevanja (Bracken 2007). Po drugi strani pa Dobrowski navaja, da so informacijske družbe bolj občutljive na infiltracijo v računalniška omrežja, baze podatkov in ostala omrežja, preko katerih delujejo sodobne družbe, kot so komunikacijska, finančna, transportna in energetska. Zato bi morale države zaščititi svoja komercialna omrežja pred infiltracijo in sabotazami ter spremljati tudi stalno naraščajoče notranje komercialne transakcije, da bi se preprečilo nelegalno pranje denarja in transferje denarja v roke teroristov ali agresivnih držav (Dobrowski 2005).

² Hedge skladi so se razvili po drugi svetovni vojni kot investicijska oblika, namenjena zlasti izjemno premožnim vlagateljem. V desetletjih, ki so sledila, so postali po premoženju, ki ga skupaj obsegajo, eni najmočnejših igralcev na svetovnih trgih. Hedge skladi so skladi, ki so manj regulirani od običajnih vzajemnih skladov, zato so njihove naložbene politike manj omejujoča in praviloma bolj tvegane, predvsem pa se med seboj lahko precej razlikujejo. Beseda »hedge« v angleščini sicer pomeni zavarovanje, vendar s temi skladi nima dosti skupnega, saj to ni sklad, ki vlagatelje zavaruje pred tveganji (Bevc 2003, 2–3).

Slediti tokovom denarja iz države, ki se je znašla v krizi je lahko pomemben pokazatelj, kdo ima vitalne informacije in je tako najmanj delno odgovoren za odločitve na nacionalni ravni. Tako je mogoče izvesti naslednji korak, ki je natančen vojaški napad na državno vodstvo. Na primer, sledenje mobilnim telefonom lahko razkrije domovanja državnega vodstva, njihove počitniške objekte in njihove potovalne navade. Finančno sledenje bančnih računov lahko pokaže, kje hranijo svoj denar in kdo ima dostop do računov. To lahko ustvari pogoje za uničujoč napad z daljnosežnimi posledicami za državno vodstvo. Ko so simultano zamrznjeni računi državnega vodstva v tujini in njihova bivališča napadena z manevriranimi izstrelki lahko pride do hitrega zloma državnega vodstva. Tako je pomemben tip strateške uporabe finančnega bojevanja napadanje državnega vodstva. Napadanje državnega vodstva je bilo cilj že v preteklosti, najbližje temu konceptu pa v primeru napada na Srbijo in Irak. V 21. stoletju pa bo tudi s pomočjo finančnega bojevanja še več možnosti za uspešnost uporabe takšnega pristopa (Bracken 2007).

Pošiljanje lažnih signalov povečanega vojaškega in finančnega pritiska bi lahko bilo uporabljeno za razkritje vzorcev kriznega odzivanja državnega vodstva, saj bi se videlo koga kličejo in komu pošiljajo denar. Te informacije bi bile zelo pomembne za obveščevalne službe, prav tako pa bi se jih lahko uporabilo za informacijske operacije, s katerimi bi se rušilo zaupanje javnosti v državno vodstvo. Takšne aktivnosti bodo lahko uporabili odločevalci v naboru možnosti med tem, da ne storijo nič in med odkritim napadom. Razvoj tehnologij, obveščevalne aktivnosti in finančništva tako z zbliževanjem ustvarjajo ugodne pogoje za finančno bojevanje (Bracken 2007).

4 FINANČNE SANKCIJE

V prejšnjih desetletjih so se uporabljale obširne ekonomske sankcije z namenom oslabiti režime, ki pa so pogosto imele velik negativen vpliv na civilno prebivalstvo, kar je razkrivalo njihovo neučinkovitost. Pogosta neuspešnost teh kompleksnih sankcij, da bi pripeljale do padca režima, je spodbudila razmišljanja kako čim bolj optimalno uporabiti ekonomske ukrepe, da bodo pripeljali do zamenjave surovih režimov ali vodstev vpletenih v nesprejemljive aktivnosti. Usmerjene finančne sankcije, ki napadejo direktno in odločno finančne in komercialne interese vodstva odgovornega za nesprejemljivo obnašanje, so

postale sprejete v mednarodni skupnosti kot zadnja dobra alternativa dragim in uničujočim ekonomskim ali vojaškim sankcijam (Porteous 2000).

Tako kot je potrebno razlikovati med ekonomskim bojevanjem in finančnim bojevanjem je potrebno razlikovati tudi med ekonomskimi sankcijami in finančnimi sankcijami. Malešič (2006, 48) navaja, da je v Strategic Survey zapisano, da se ekonomsko bojevanje izvaja s sankcijami različnih oblik med katerimi so tudi finančne sankcije. Finančne sankcije imajo, kot del obširnejših ekonomskih sankcij, za cilj preprečiti sankcionirani državi dostop do mednarodnih investicijskih kanalov in kreditnih linij (Malešič 2006). Po Malešiču imajo ekonomske sankcije za cilj spodkopati gospodarstvo sankcionirane države. Ekonomske sankcije imajo lahko obliko embarga na izvoz v sankcionirano državo ali bojkota njenih izdelkov in storitev. »Ekonomske sankcije imajo mnogotere oblike in stopnje, od manjših, skoraj simboličnih omejitev do popolne osamitve države objekta s presekanjem kopenskih, pomorskih in zračnih komunikacij kot tudi komercialne dejavnosti s preostankom sveta« (Malešič 2006, 48). V ekonomskem leksikonu so ekonomske sankcije opredeljene kot:

kazenski ukrepi, ki se v skladu z veljavnimi zakoni in drugimi odredbami izvajajo v primeru neizpolnjevanja prevzetih obveznosti, neizpolnjevanja dogovorov, prekoračitve dovoljenih mej delovanja, nepravilnega finančnega ali kreditnega poslovanja itd. Na področju mednarodnih odnosov so to vsi ekonomski ukrepi, ki jih uvajajo posamezne države, skupina držav ali mednarodne organizacije proti državam, ki ne spoštujejo mednarodnih sporazumov ali se poslužujejo agresije. Najpogosteje se pri tem uporablja delna ali popolna prekinitev ekonomskih odnosov in prometnih zvez (Srđič 1975, 296).

Iz prejšnjih dveh odstavkov vidimo, da je za ekonomsko sankcioniranje držav možnih veliko opcij. Med temi opcijami pa so lahko finančne sankcije z zamrzovanjem računov in odrekanjem kreditov tiste, ki dajo najboljše rezultate. Iz tega izhaja pogled, da lahko usmerjene finančne sankcije prizadenejo vodstvo države pred običajnimi državljani, ker skušajo doseči odločevalce z dostopom do državnega denarja. Če finančne sankcije niso usmerjene lahko namreč, z onemogočanjem dostopa do finančnih trgov, delujejo tudi makroekonomsko in tako prizadenejo celotno prebivalstvo. Finančne sankcije imajo tudi manj negativnih vplivov na izvajalca sankcij, kot je to v primeru vojaških ali ekonomskih ukrepov, ki imajo lahko velike negativne ekonomske in moralne učinke. Uporaba finančnih sankcij

zahteva hitro vsiljenje zaradi hitrosti elektronskih transferjev denarja in možnosti, da finančno sankcionirana država hitro premakne denar in se zaščiti pred finančnimi izgubami. Na globalnem trgu zahteva uporaba finančnih sankcij posebno previdnost, da ne bi ovirale mednarodnega bančnega sistema ali povzročile nepričakovanih posledic v drugih državah (DeSouza 2000).

Največ pripravljalnega dela na tem področju je bilo opravljenega na ekspertnih seminarjih o usmerjenih OZN finančnih sankcijah v Interlaknu v letih 1998 in 1999. Te napore se je dopolnilo še s seminarji v Londonu septembra 1998 in New Yorku decembra 1998. Na seminarjih v Interlaknu, ki jih je gostila švicarska vlada, so se zbrali akterji iz različnih sektorjev in preučevali potencialno uporabo usmerjenih finančnih sankcij. Osnovni zaključki seminarjev so bili, da bi učinkovito izvajanje finančnih sankcij zahtevalo jasnejšo identifikacijo ciljev in povečano zmožnost identifikacije in kontrole finančnih tokov. Posebno so izrazili potrebo po podpori državam pri izboljšanju implementacije finančnih sankcij, ki bi pridobile mandat OZN (Porteous 2000).

Na Interlakenskih seminarjih (2001) so opisali usmerjene finančne sankcije kot »ukrepe, kot so zamrznitev deviznih sredstev specifično določenim posameznikom, podjetjem ali vladam, ki posebej prispevajo k ogrožanju miru in varnosti«. Mišljeno je bilo, da bi samo režim in posamezniki okrog njega določeni na uradnem listu spadali v področje uporabe teh ukrepov. Primer predstavljen na seminarju je bila odredba, ki jo je 1994 izdal Varnostni svet OZN o zamrznitvi sredstev in premoženja haitskih elit. Prispevki z Interlakenskih in New Yorških seminarjev so združeni v priporočila za načrtovanje in implementacijo usmerjenih finančnih sankcij. Priporočila so zajeta v dveh modelih. Prvi se nanaša na resolucije o sankcijah s strani OZN, drugi pa na implementacijo sankcij na nacionalnem nivoju (Targeted Financial Sanctions: A Manual for Design and Implementation 2001).

Večina finančnih sankcij se nanaša na zamrznitev premoženja ali blokiranje sredstev. Če je premoženje, naj gre za ladjo ali bančni račun, blokirano ali zamrznjeno, je še vedno v lasti sankcionirane države, podjetja ali posameznika, vendar pa ne more upravljati z njim in imeti koristi od njega brez ustreznega dovoljenja, s strani za to pristojne avtoritete. Prepoved poslovanja lahko štejemo kot drugo obliko finančnih sankcij, ki predstavlja prepoved kakršnih koli finančnih ali komercialnih poslov s sankcioniranimi posamezniki ali ostalimi subjekti. Pri finančnih sankcijah, kot je prepoved poslovanja, je potrebno upoštevati, da učinkujejo s

prekinjanjem sedanjih in prihodnjih gospodarskih in finančnih interesov subjektov, ki so podvrženi sankcijam (Porteous 2000, 2. pogl.).

Na področju sankcioniranja posameznikov, podjetij ali organizacij vodijo ZDA s številnimi izršilnimi odredbami o zamrznitvi sredstev in blokiranjem finančnega poslovanja. Sankcije ZDA se med drugim nanašajo na »specially designated narcotics traffickers« (SDNT). Ta seznam predstavlja posameznike in organizacije vključene v trgovino z drogami in tiste, ki so premoženjsko povezani z njimi. Seznam sankcioniranih SDNT-ov sestavlja Office of Foreign Assets Control (OFAC). Kazni za kršitev sankcij se gibljejo od zaporne kazni desetih let do globe v višini 500.000 USD. OFAC je tako naložila na milijone ameriških dolarjev kazni finančnim inštitucijam, ki niso uspele blokirati nelegalnih transferjev v katerih so bili vključeni subjekti podvrženi finančnim sankcijam. Na zadnjem OFAC-ovem seznamu sankcioniranih posameznikov in entitet je bilo preko 5000 imen posameznikov, režimskih subjektov in podjetij po svetu. Tovrstna pozornost usmerjena od posameznih preprodajalcev drog, teroristov in njihovih podpornikov, do voditeljev nevarnih držav in tistim, ki so ključni za delovanje njihovih režimov. Pomembno je zagotoviti, da je skupina, ki je podvržena finančnim sankcijam dovolj široka, da so vanjo vključeni tudi tisti, ki niso neposreden del vodstva, vendar je njihova podpora ključna za obstoj vodstva na oblasti. Jasno je, da v nekaterih primerih ni mogoče ustvariti izčrpnega seznama sodelavcev in podpornikov neposrednega vodstva. V teh primerih je potrebno okrepiti prizadevanja za pridobitev najboljših obveščevalnih podatkov. Poleg tega bi demonstracija sposobnosti hitrega dodajanja podpornikov finančno sankcioniranih subjektov na sezname finančno sankcioniranih subjektov, odvrčala od podpiranja tiste podpornike, ki še niso bili odkriti in potencialne nove podpornike (Porteous 2000).

Primarni cilj finančnih sankcij je sprememba politike sankcioniranega vodstva, na primer v primeru izvajanja agresivne vojne. Ta pristop se zanaša na to, da lahko finančni pritiski na vodstvo vplivajo na spremembo njihovega ravnanja. V primerih, kjer je vodstvo resnično ideološke narave, direktno sankcioniranje vodstva ne bi bilo uspešno, saj bi mu zvestoba višjim ciljem pomenila več od finančnih koristi. V takšnih primerih je potrebno zagotoviti, da so finančne sankcije dovolj široko zastavljene, da zajamejo tudi tiste, katerih podpora je za vodstvo ključna, vendar so jim njihovi finančni interesi pomembnejši od ideologije. Ko takšne skupine vidijo, da je podpiranje vodstva dražje od koristi, ki jih s tem pridobijo, se njihova podpora hitro izgubi. Primer tega je na primer poslovni tajkun Dragomir Karić, član ožjega

kroga Slobodana Miloševića, ki se je na Dunaju tajno pogajal z Rusi in Američani o dopustitvi vstopa tujih enot na Kosovo. Na to naj bi vplival srbski poslovni svet, ki si je želel konec konflikta in napoved švicarskih organov, da bodo blokirali račune 300 osebam, ki so blizu Slobodanu Miloševiću, poleg tega pa je Karić skupaj z bratom obvladoval največji privatni poslovni sektor v Srbiji (Porteous 2000).

Podobno kot Porteous je tudi britanska zavarovalniška hiša Lloyd's opredelila vlogo finančnih sankcij kot uveljavljanje pritiska na posameznike ali politične režime za zasledovanje zunanjepolitičnih ciljev s strani vlad ali OZN. Lloyd's predstavi finančne sankcije kot zamrzovanje računov v tujini, prepoved financiranja podjetij v lasti sankcionirane države in prepoved finančne pomoči. Lloyd's opozarja tudi, da so v Veliki Britaniji fizične in pravne osebe, ki kršijo pogoje sankcij zagrešile kaznivo dejanje (Lloyd's 2009).

Zavarovalniška hiša Lloyd's kot najbolj pomembne sankcije navaja tiste, ki so naložene s strani ZDA in EU. EU sankcije so vzpostavljene preko Uredbe Sveta (EGS) in imajo takojšen pravni učinek na države članice, tudi na Veliko Britanijo³. Finančne sankcije ZDA in EU so tudi pogosto del izvajanja ukrepov Varnostnega sveta OZN (Lloyd's 2009).

Tudi finančne informacije se lahko uporabi kot sredstvo finančnega bojevanja proti vodstvu in njegovim sodelavcem, na način da se širši javnosti predstavi njihove finančne dobičke, ki nimajo zakonitega izvora. To lahko ogrozi podporo vodstva s strani širše javnosti veliko bolj, kot jo je kolektivno kaznovanje z ekonomskimi sankcijami. Finančne sankcije so lahko uporabljene tudi za zastraševanje vodstev, ki bi imela želje po ravnanju, ki je v nasprotju s temeljnimi normami mednarodnega prava (Porteous 2000).

5 FINANČNO BOJEVANJE KOT DEL PRITISKA NA DRŽAVO

To poglavje diplomskega dela prikazuje nekatere primere uporabe finančnega bojevanja, v katerih se je izkazalo, da je možno doseči politične cilje z uporabo finančnih sredstev. Rezultati že prej omenjene Hufbauerjeve in Oeggove analize uspešnosti ekonomskih sankcij, na podlagi prispevka k pozitivnemu rezultatu politike, so namreč pokazali, da so bile

³ Finančno ministrstvo Velike Britanije je objavilo svoj seznam finančno sankcioniranih posameznikov in entitet imenovano »Consolidated list of Financial Sanctions targets«, ki vključuje vse veljavne sezname finančno sankcioniranih posameznikov ali entitet s strani OZN, EU in Velike Britanije (HM Treasury 2009).

ekonomske sankcije uspešne v 34 odstotkih primerov (Malešič 2006, 54). Na podlagi tega bi lahko sklepali, da je tudi finančno bojevanje kot podsistem ekonomskega bojevanja relativno neuspešno. Vendar pa so pri tem zanemarjene grožnje z uporabo finančnih sankcij oziroma finančnih ukrepov, ki so pogosto že same zadosti za uspešno doseganje političnih ali ekonomskih ciljev. Zanemaren je tudi vpliv posrednega in dolgoročnega uporabljanja finančnega bojevanja, kot je na primer uporaba neformalnih ukrepov, ki spodkopavajo ugled in zaupanje v nasprotnikove finančne institucije, kar ima finančne posledice preko zmanjševanja njihove konkurenčnosti na finančnih trgih.

Finančno bojevanje je razširilo področje konflikta in tako, zaradi ranljivosti finančnega sistema, povzročilo razmišljanja o povezovanju delov sistema, ki do sedaj niso bili dobro usklajeni, kot sta na primer obrambno in finančno ministrstvo ter obveščevalne agencije. Od kar je denar v sodobnem času možno stalno elektronsko prestavljati, lahko že samo občutek ogrožanja bančnih računov privede do velikih odtokov denarja v varnejše banke v varnejših državah, kar prizadene državo, ki se ji to zgodi. Primer tega se je zgodil že v zgodnjih 50-ih, ko je Sovjetska zveza prodala zlato za ameriške dolarje, vendar jo je bilo strah, da bi lahko bili računi v New Yorku blokirani zaradi napetosti med hladno vojno in je tako prestavila denar v banke v Italiji (Bracken 2007).

Pogosto prezrt aspekt finančne in s tem ekonomske varnosti je občutljivost in dovzetnost za manipulacije z vrednostmi valut. Ko so države prisiljene braniti menjalno vrednost svoje valute to povzroči padec njihovih rezerv. Razvrednotenje vrednosti valute lahko povzroči inflacijo, poruši plačilno disciplino, povzroči kapitalske spopade in splošen padec življenjskega standarda (Ciprut 2000). Razvrednotenje valute pa je lahko tudi sredstvo za doseg političnih ciljev. Primer tako moči kot ranljivosti, ki jo lahko povzročijo manipulacije z valutami je bila nigerijska državljanska vojna v letih 1967–1970 med zvezno vlado in secesionistično republiko Biafro. Manipulacija z valuto je bila ena ključnih taktik zvezne vlade za zmago v vojni. Januarja 1970 je predsednik zvezne vlade razglasil, da se bo nigerijska valuta zamenjala izključno znotraj 19 dnevne roka. Na to je določil zgornjo mejo zneska, ki ga lahko zamenjajo podjetja in posamezniki, preden je postala stara valuta ničvredna. Ukrep, katerega namen je bil preprečiti secesionistom uporabo nigerijske valute za financiranje vojne proti vladi, je bil uspešen v trenutku. Razglas o zamenjavi valute je v secesionistični provinci povzročil panično prodajanje stare valute, kar je dodatno zbil njeno vrednost in povzročilo močan udarec finančnim virom upornikov. Čeprav je ta primer

neobičajen, saj sta obe strani v konfliktu posedovali enako valuto, prikazuje kakšne učinke lahko povzročijo manipulacije z valutami (Ciprut 2000).

Primer pritiska na državo z manipulacijo vrednosti njene valute je tudi umik Velike Britanije iz sueškega kanala.⁴ V 50-ih letih prejšnjega stoletja je egiptovski predsednik Nasser sprejel odločitev o nacionalizaciji sueškega kanala, kar je vodilo Veliko Britanijo skupaj s Francijo in Izraelom k okupaciji sueškega kanala (Setser 2008, 3–4). Ko sta Velika Britanija in Francija že napotili svoje sile proti sueškemu kanalu, da bi preprečili njegovo nacionalizacijo s strani Egipta, je predsednik ZDA Eisenhower iskal način, kako pritisniti na London, da bi preprečil spopad. Ker se ni mogel opreti na neposredno vojaško moč proti zaveznikom se je odločil za finančno bojevanje. Tako je odredil ministrstvu za finance damping britanskega funta na mednarodnem trgu s prodajo pod ceno. To je povzročilo padec vrednosti britanskega funta, kar je povzročilo pomanjkanje rezerv za plačilo uvoza v Veliko Britanijo. Če bi takšno finančno stanje trajalo dlje, bi se dvignila tudi britanska inflacija (Bracken 2007, 3. pogl.). Poleg tega je bila finančna pozicija Velike Britanije zelo oslABLJENA in oprta na zunanje financiranje, ki je vzdrževalo razmerje med funtom in ameriškim dolarjem. ZDA, ki so bile prav tako najpomembnejši kreditodajalec Veliki Britaniji, so ji sporočile, da sta direktna finančna podpora Veliki Britaniji in posojila s strani Mednarodnega denarnega sklada (IMF) vezana na spoštovanje resolucije OZN, ki poziva Veliko Britanijo, Francijo in Izrael k umiku iz Sueza. Takšen ultimatum ZDA je prisilil Veliko Britanijo k ponovnemu razmisleku svojega položaja. Britanski predsednik vlade Anthony Eden je situacijo razložil tako: »Zaradi tega smo bili soočeni z alternativama, s padcem funta in izgubljanjem zlatih in dolarskih rezerv, dokler ne padejo pod mejo varnega ali odnesemo najboljše kar lahko iz prevzema OZN in rešimo kar se da«. Pravočasna britanska odločitev o umiku iz Sueza je bila pozdravljena s strani ZDA s še večjim posojilom IMF, kot so ga v Veliki Britaniji pričakovali (Setser 2008, 3–4).

ZDA so uporabile finančno bojevanje proti sandinističnemu režimu v Nikaragvi kot ključni element strategije v konfliktu s to državo. ZDA so zreducirale trgovsko menjavo s to državo in naročila Inter-American Development Bank, da naj ji odreče kredite namenjene notranjim

⁴ Leta 1870 je vpliv finančnega imperija Velike Britanije presešel njen politični vpliv. Odvisnost od britanskih investitorjev je bila pogosto predhodnik formalni ali neformalni politični kontroli. Ko je egiptovski podkralj potreboval denar za pokritje svojega osebnega dolga privatnim britanskim bankam je prodal britanski državi svoj velik delež v družbi, ki je upravljala s sueškim kanalom. Leta 1882 je Egipt z britansko invazijo in okupacijo padel pod popolno britansko kontrolo vključno s sueškim kanalom in svojimi financami (Setser 2008, 3–4).

investicijam. ZDA so pojasnile, da je bil tak pristop v nasprotju z vojaško akcijo, podlaga za demokratične volitve, kjer so zmagale opozicijske stranke (Kapstein 1992).

Leta 1979, ko so v Iranu ugrabili ameriške talce je predsednik ZDA Carter ukazal zamrznitev računov iranske vlade v ZDA in Veliki Britaniji. ZDA so blokirali tudi severno korejske bančne račune povezane z nelegalnimi aktivnostmi in s financiranjem severno korejskega jedrskega programa. Finančno ministrstvo ZDA je prav tako pritisnilo na banke naj ustavijo sodelovanje bankami iz Irana in Sirije, kot tudi z nekaterimi ruskimi družbami vključenimi v trgovino z orožjem. Ta pritisk jim otežuje uporabo globalnega finančnega sistema za kreditna pisma, finančno trgovanje in nakazila s strani rezidentov v tujini. Posledično se jim dvignejo premije in obrestne mere kakršnega koli financiranja iz drugih virov, kar jih naredi manj konkurenčne (Bracken 2007).

ZDA so v onemogočanje glavne iranske banke Sederat, zaradi obtožb o vpletenosti v financiranje terorističnih organizacij v tujini, vključile tudi tuje banke, vključno z največjimi, kot sta švicarski UBS in Credit Suisse in nizozemska ABN Amro, ki so morale pristati na to, da ne bodo poslovale z omenjeno banko ali pa bodo tvegale izključitev iz finančnega sistema ZDA (BBC 2006). Aktivnosti ZDA so zajele tako uradne sankcije ministrstva za finance, kot neformalne ukrepe namenjene spodkopavanju poslovnega zaupanja v zvezi z Iranom. Večino večjih bank je strah velikega tveganja, da bi se njihova imena pojavila v velikih medijih v zvezi s financiranjem iranskega jedrskega programa, kar bi lahko prestrašilo svoje redne stranke. Tudi takšen neformalen pritisk vpliva na ravnanje bank, ko vidijo, da bi jim lahko razkritje poslovanja z Iranom ali Severno Korejo zaradi padca ugleda povzročilo bistveno večjo škodo, kot bi bile koristi sodelovanja z omenjenima državama (Bracken 2007).

Grožnje z uporabo finančnih sredstev za konfrontacijo med državami lahko prepoznamo tudi v primerih kot je iranska napoved iz leta 2006 o ustanovitvi Iranske naftne borze, na kateri bi poslovanje potekalo zgolj v evrih. S tem bi bila močno ogrožena globalna hegemonija ameriškega dolarja, ki Ameriki že štiri desetletja omogoča finančno nadvlado v svetu. Zadnja leta se ameriški dolar zaradi rekordnega ameriškega trgovskega deficita, financiranja vojn v Iraku ter Afganistanu in visokih cen nafte sooča z drastičnim padcem vrednosti. Iran bi z uresničitvijo takšne poteze lahko ta proces občutno pospešil, s čimer bi se ameriško gospodarstvo znašlo v zelo resni krizi. Ameriški strokovnjak Bill O' Grady je v zvezi s tem izjavil: »Če bi se nekoč največje proizvajalke nafte odločile poslovati v evrih, bi to za ZDA

pomenilo finančno katastrofo enakovredno jedrskemu napadu« (Le Monde diplomatique 2006). Že zdaj je znano, da se Kitajska, zaveznica Teherana v Varnostnem svetu in največja uvoznica nafte iz Irana, nebi upirala ideji poslovanja v evrih. Temu bi se z lahko prilagodila tudi Rusija, čemur bi verjetno sledile še druge države v širši regiji z izjemo Savdske Arabije, ki velja za največjo ameriško zaveznico na Bližnjem vzhodu poleg Izraela (Le Monde diplomatique 2006).

Islandija je se leta 2008 zaradi posledic svetovne gospodarske krize znašla med najbolj prizadetimi državami. Še posebno kritično je bilo stanje finančnega sektorja, ki ga je še poslabšal močan padec domače valute. Vlada je prevzela upravljanje treh največjih bank, ki so zagotovile normalno poslovanje z domačimi varčevalci, denar tujih varčevalcev pa je postal nedostopen. To je sprožilo največje ogorčenje v Veliki Britaniji, kjer sta bili zelo priljubljeni spletni banki Icesave in Kaupthing Edge, katerih poslovanje je bilo zamrznjeno, čeprav je britanske depozite v vrednosti 3 milijard GBP prevzela največja svetovna spletna banka ING Direct. Celotna problematična masa naj bi segala celo do 20 milijard GBP, od česar naj bi bilo okrog 800 milijonov GBP v lasti 108 organov lokalnih oblasti v Veliki Britaniji. Britanska jamstvena shema ne krije vlog javnega sektorja, tako da bi lahko ta problem vplival celo na višanje davkov na lokalni ravni. Velika Britanija je v odgovor zamrznila premoženje islandskih bank na svojem ozemlju v višini 4 milijard GBP, za kar so utemeljili celo z zakonom o preprečevanju financiranja terorizma, grozili pa so tudi z zamrznitvijo računov nebančnih podjetij (Finance 2008).

Primer možnosti, da se s finančnimi sredstvi vpliva na zakonodajno in izvršno vejo oblasti v državah z reprezentativno demokracijo, se je zgodil tudi v državi z dolgo demokratično tradicijo kot so ZDA. Na sum, da so kitajski uradniki skušali vplivati na ameriški politični sistem preko donacij za volilne kampanje se je osredotočila celo preiskava kongresa in pritisk ameriških medijev. Johnny Chung je za demokratsko stranko priskrbel 350.000 USD in nato kar 57-krat obiskal belo hišo. Chung je julija 1996 pospremil tudi podpolkovnico PLA Liu Chaoying h kalifornijskemu zbiralcu finančnih sredstev za kampanjo, kjer se je le ta srečala s predsednikom Clintonom. Liu znana kot trgovka z orožjem, uradnica v kitajski vesoljski družbi in hči PLA starešine, generala Liu Huaging, je dala Chungu 300.000 USD, ki jih je ta doniral demokratski stranki. Ne glede na to ali je Liu uporabila svoj osebni denar ali denar družbe gre za kršenje zakonov ZDA in večine demokratičnih držav, kjer je prepovedano

financiranje političnih kampanj iz tujine. Johnny Chung je priznal krivdo za nelegalne donacije za Clinton-Gore kampanjo leta 1998 (DeSouza 2000).

5.1 Finančno bojevanje kot del neomejenega bojevanja

Eno pomembnejših besedil s področja teorije in prakse finančnega bojevanja je knjiga *Unrestricted Warfare* iz leta 1999. V angleščino jo je prevedel FBIS (Foreign Broadcast Information Service), ki je del direktorata Cie za znanost in tehnologijo. V predgovoru k prevodu je FBIS zapisal, da sta *Unrestricted Warfare* napisala dva polkovnika kitajskih zračnih sil Qiao Liang in Wang Xiangsui pod vplivom napada zahodnih hedge skladov na valute jugovzhodne Azije leta 1997, kar sta razumela kot prvi primer nove generacije bojevanja. Besedilo je vojaška strategija, ki se ukvarja s tem, kako lahko razvijajoča se država kot je Kitajska premaga tehnološko superiornejšega nasprotnika, kot so ZDA. Namesto osredotočenja na direktno vojaško konfrontacijo, gre za uporabo raznovrstnih sredstev, tako vojaških kot nevojaških. Finančno bojevanje je tako postavljeno ob bok hekerskim napadom na spletne strani, terorizmu, informacijskemu bojevanju preko množičnih medijev in urbanemu bojevanju. Prvo pravilo takšnega neomejenega bojevanja, v katerega je umeščeno tudi finančno bojevanje je, da ni nobenih pravil in da ni nič prepovedano. Ideja o upravičenosti takšnega bojevanja, ki ne izbira sredstev temelji na predpostavki, da močne države v konfliktu s šibkimi ne bi spoštovale pravil OZN, ker močne države ta pravila same sestavljajo in jih tako lahko spremenijo ali poiščejo vrzeli v njih. Pri takšnem načinu bojevanja se pojavlja vprašanje ali bo hekerski napad štet kot sovražno dejanje in ali bo uporaba finančnih instrumentov za uničenje narodne ekonomije razumljena kot bitka (Liang in Xiangsui 1999, 2).

Liang in Xiangsui menita, da bo reduciranje vojaške sile za reševanje konfliktov povzročilo, da bo vojna preobrazila v drugo obliko in na drugo prizorišče, kjer bo postala instrument ogromne moči v rokah tistih, ki imajo namere nadzorovati druge države ali regije. Zaradi tega menita, da obstaja razlog, da lahko; finančni napad Georga Sorosa⁵ na vzhodno Azijo, teroristični napadi Osame Bin Ladna na ZDA ali plinski napad na Tokijsko podzemno železnico, predstavljajo zarodek nove oblike bojevanja (Liang in Xiangsui 1999, 6).

⁵ Razvpiti valutni špekulant in milijarder, ki je zaslužil 1,6 milijarde ameriških dolarjev z dramatičnim padcem britanskega funta leta 1992. Za Guardian je 1997 izjavil, da ima »razširitev tržnih mehanizmov na vsa področja potencial za uničenje družbe« (Chossudovsky 1998).

Finančno krizo v jugovzhodni Aziji leta 1997 sta Liang in Xiangsui razumela kot finančno vojno v kateri so bili Azijci napadeni in poraženi. Finančni napad presenečenja, ki je bil skrbno načrtovan in sprožen s strani lastnikov mednarodnega kapitala je položil na tla države eno za drugo – države, ki so bile imenovane za azijske tigre in zmaje. Gospodarska blaginja, ki je povzročila stalno občudovanje zahodnega sveta se je spremenila v depresijo. Po samo enem krogu spopadanja so se gospodarstva držav vrnila nazaj za 10 let. Takšen poraz je povzročil tudi skorajšnji kolaps socialnega in političnega reda. Izgube zaradi konstantnega kaosa niso nič manjše kot izgube v regionalni vojni. Tako so nevladne organizacije v tej prvi vojni brez vojaških sredstev z uporabo nevojaških sredstev napadle suverene države. Tako je finančna vojna kot oblika nevojaškega bojevanja lahko enako strašansko uničujoča, kot krvava vojna, čeprav ni prelite niti kaplje krvi. Finančno bojevanje je sedaj postalo središče vojne – središče, ki so ga tisočletja zasedali vojaki in orožje (Liang in Xiangsui 1999, 51–52).

Pri analiziranju kaosa v Albaniji Liang in Xiangsui izpostavljata vplivno vlogo različnih finančnih fundacij, ki so jih ustanovile transnacionalne skupine in so tekmovala z bogastvom države. Te fundacije so kontrolirale medije, denarno podpirale politične stranke in omejile vsak odpor oblasti, kar je rezultiralo v splošnem kaosu in padcu legalno izvoljene vlade. Za ta primer Liang in Xiangsui pravita, da bi ga lahko poimenovali fundacijski stil finančnega bojevanja. Vse pogostejše in intenzivnejše se pojavlja tak tip finančnega bojevanja in vse več držav in nevladnih organizacij ga preiščeno uporablja (Liang in Xiangsui 1999, 53).

V primeru konflikta med dvema razvijajočima se državama Liang in Xiangsui vidita strategijo neomejenega bojevanja kot kombinirano metodo prej naštetih sredstev in klasičnih vojaških aktivnostih v zaključni fazi konflikta. Napadalna stran bi tako lahko, s skrivaj zbranimi velikimi količinami kapitala, ne da bi napadena stran bila posvarjena pred tem, napadla finančne trge nasprotne strani in povzročila finančno krizo, zasula nasprotnikov računalniški sistem z računalniškimi virusi in hekerskimi napadi. Istočasno bi izvedla napad na nasprotnikovo omrežje in tako onemogočila električno omrežje, železniški promet, finančne transakcije, telefonsko omrežje in množične medije. Paralizacija vsega naštetega bi povzročila pri nasprotnikovem ljudstvu splošno paniko, ulične neredne in politično krizo. Sledil bi prepričljiv vojaški nastop s stopnjevanjem vojaških sredstev, dokler ni nasprotnik prisiljen v predajo in podreitev (Liang in Xiangsui 1999, 145–46).

Liang in Xiangsui sta odprla v povezavi s finančnim bojevanjem znotraj strategije neomejenega bojevanja tudi vprašanje ali se lahko za zaščito finančne varnosti države uporabi atentate za spoprijem s finančnimi špekulanti. Pri tem nadaljujeta, da je britanska vlada dovolila svojim agentom atentate na vodje t.i. terorističnih skupin. Če država smatra finančne špekulante, ki so povzročili uničujoč napad proti njenemu gospodarstvu, kot vojne zločince ali teroriste ali je pravilno z njimi obračunati na enak način? Liang in Xiangsui izpostavljata tudi možnost uporabe posebnih fondov za dosego večjega vpliva na izvršno in zakonodajno vejo oblasti druge države preko lobiranja. Menita namreč, da se zakonodajne veje oblasti držav z reprezentativno obliko demokracije ne morejo izogniti obkroženosti z lobiji, kjer izpostavljata primer ameriške judovske organizacije in strelskih združenj, ki imajo dobro znane lobistične skupine. Liang in Xiangsui izpostavljata tudi možnost, da se lahko na borzi prevzema večinske deleže v televizijskih in časopisnih hišah druge države in se jih nato uporabi za informacijsko bojevanje proti njej. To sta tudi očitala Georgu Sorosu v primeru Albanije, kjer naj bi skozi nadzor nad mediji obvladoval njihov politični prostor (Liang in Xiangsui 1999, 191).

6 FINANČNO BOJEVANJE KOT DEL BOJA PROTI TERORIZMU

Finančno bojevanje ima pomembno vlogo v boju proti terorizmu, saj je preprečevanje financiranja terorizma ena ključnih strategij v vojni proti terorizmu. Prelomnico predstavlja teroristični napad na WTC 11. septembra, saj je od tedaj prepoved financiranja terorizma ena od prioritet medvladnega sodelovanja. Kopač navaja da je »v enem letu po napadu 116 držav izdalo naloge za zamrznitev terorističnega premoženja, toda le 115 milijonov USD je bilo dejansko zamrznjenih. Natančnejši pregled teh aktivnosti pa razkrije, da je zelo težko zagotoviti pravočasno poročanje finančnih transakcij ciljnih posameznikov ali skupin ali pa jim preprečiti dostop do mednarodnih finančnih sistemov« (Kopač 2007, 2). Značilnost mednarodnega terorizma je potreba po obsežnem in stalnem financiranju in transakcijah teh sredstev iz tujine. Te dve značilnosti omogočata oviranje financiranja terorističnih skupin, kar je lahko enako učinkovito, kot direktne akcije proti njim (Kopač 2007, 2).

Ko so teroristi Al Kaide izvedli teroristični napad na WTC 11. septembra se je razkrila globalnost financiranja terorizma, kar je povzročilo velike napore za vlade, ki so iskale načine za boj proti financiranju terorizma in ostale čezmejne prilive denarja iz nelegalnih dejavnosti

ali za nelegalne dejavnosti. Stroški napada na WTC 11. septembra so znašali okrog 500.000 USD, ki so se porabili za večkratni vstop v ZDA, šolanja za komercialne pilote, najem vozil, vzpostavitev osebnih računov in za nemoteno običajno življenje mesece pred napadom. Izkazalo se je, da so bila nekatera sredstva izsledena na račun v Dubaju, kjer se nahajajo tudi glavne ameriške in evropske banke, banke iz celotnega islamskega sveta, banke, ki delujejo po islamskih načelih, kjer delujejo alternativni sistemi transakcij denarja, kot je »hawala«⁶, trgovci z zlatom in vrsta finančnih institucij, ki izvajajo transakcije z državama, kot sta Irak in Iran. Za islamske teroriste so bile dostopne znatne vsote denarja, preko različnih islamskih humanitarnih organizacij, ki so sodelovale na vojnih področjih kot so Bosna, Kosovo, Kašmir in Čečenija, ki so ga donirali bogati muslimani iz naftno bogatih držav. Sredstva so pridobivali tudi iz islamskih humanitarnih organizacij, ki se ukvarjajo z bolj splošnimi humanitarnimi dejavnostmi ne samo na kriznih žariščih. Teroristi imajo seveda tudi mnogo drugih možnosti za financiranje od tihotapljenja ilegalnih priseljencev, ponarejanja dokumentov, preprodaje orožja in celo delanja za denar. Tako je bil denar od mnogo vrst organiziranega kriminala namenjen financiranju terorizma preko globalne finančne infrastrukture (Pieth 2002, 5–6).

V ZDA so se ukvarjali z vprašanjem, kako bi reagiral njihov finančni sistem v primeru napada z orožjem za množično uničevanje na poglavitno vozlišče finančne dejavnosti, kot je New York že pred terorističnim napadom na WTC 11. septembra. Zanimalo jih je ali je bilo narejeno dovolj, da se okrepi in podpre finančni sistem, da se ob nizu napak, le te ne bi prenesle tudi na druge trge vključno s političnimi posledicami. Eden od razlogov, da so se na Wall Streetu 11. septembra odzvali tako hitro je bilo načrtovanje ukrepanja v primeru napada, saj so že leta 1997 igrali simulacijo terorističnega napada na Wall Street, ki bi skušal prekiniti gospodarstvo ZDA, v kateri so sodelovali vodilni iz Bele hiše, finančnega ministrstva, FED-a, pentagona, obveščevalnih služb in vodilni iz največjih finančnih institucij na Wall Streetu. Simulacija se je odvijala v severnem stolpu WTC-ja in nekateri udeleženci simulacije, ki so tam delali so bili v napadu 11. septembra dejansko ubiti. Simulacija se je osredotočila na

⁶ Hawala je sistem neformalnih transferjev denarja v katerem so računovodske bilance vodene in poravnane znotraj mreže imetnikov bilanc tako, da se zaradi istočasne izmenjave dobrin, ne more ločiti kdo je naredil transfer sredstev komu in izluščiti natančno vrednost takšnega transferja. Večinoma gre za pošiljanje sredstev migrantov med razvitimi in nerazvitimi državami, ki je zaradi neregularnosti cenejše, saj hawala mreže nimajo takšnega hranjenja podatkov kot banke. Hawala mreže se kljub zanašanju na tradicionalne sisteme osebnega zaupanja in ne na pisne pogodbe, odzivajo na vse večjo globalizacijo saj so dobro so pozicionirane na e-plattformah in predstavljajo ključni del mednarodnega »cyber-pranja denarja« (Kopač 2007).

ključna vozlišča, kot so računalniški centri klirinških hiš in telefonske centrale. Izkušnje pridobljene iz simulacije so pokazale potrebo po razpršitvi ključnih vozlišč izven spodnjega Manhattna, kot tudi shranjevanje varnostnih kopij pomembnih podatkov na oddaljenih lokacijah. Vse to je se je izkazalo kot ključno za hitro obnovo delovanja Wall Streeta po napadu 11. septembra (Bracken 2007).

Od napada na WTC 11. septembra se je znatno zmanjšala ranljivost finančnega sistema ZDA, zaradi terorističnih napadov. Vse velike ameriške banke in finančne institucije so se ukvarjale s tem problemom skozi spoznavanje svojih šibkih točk. Finančno ministrstvo je naredilo ključne korake za zagotovitev, da so finančni sistemi bolj utrjeni in podprti z nadomestnimi, ki so pripravljene za primere napadov ali nesreč. Sarbanes-Oxleyev zakon in druga zakonodaja zahtevajo od finančnih institucij, da pozorno spremljajo svoje notranje postopke. Tudi sporazum Basel II o kapitalski ustreznosti bank, zahteva od bank, da imajo rezerve kapitala za primer t.i. operativnih tveganj, kot so zlomi zaradi hekerskih napadov ali notranjih krajev (Sarbanes-Oxley Act 2002).

Dodatno se je vzorec iz New Yorka razpršil po zalednih službah finančne industrije v New Jersey in drugod. Hedge skladi so koncentrirani v zvezdni državi Connecticut. Trend iz San Francisca in Miami-ja je opustiti visoko stroškovne downtowne čim bolj kot je možno. Te trendi imajo tudi učinek na reduciranje ranljivosti finančnega sistema ZDA na teroristične napade. Vsekakor pa ostaja velika soodvisnost med finančnim sistemom in ostalimi sistemi, ki se medsebojno dopolnjujejo. Tako je električno in telefonsko omrežje nujno za delovanje finančnega sistema. Ena od posebnih lastnosti finančnega trga v New Yorku je, da 40 % zaposlenih uporablja pri prihodu na delo sredstva množičnega tranzita. Tako bi tudi v primeru napada na New York z biološkim orožjem to imelo velike posledice za stabilnost finančnega sistema. Toda kljub vsemu bi bilo finančni sistem ZDA zelo težko zrušiti (Bracken 2007).

Nitsch in Schumacher ugotavljata, da ima terorizem negativen vpliv na mednarodno trgovino. Večje tveganje povečuje stroške zavarovanj in dodatnih varnostnih ukrepov, direktni napadi pa zvišujejo stroške transporta in transakcij in tako zmanjšujejo obseg mednarodne trgovine. Na podlagi analiziranja trgovske menjave med 200 državami v obdobju od 1960 do 1993 ugotavljata, da lahko podvojitev števila terorističnih napadov v enem letu zniža obseg mednarodne trgovine za okrog 4% v istem letu (Nitsch in Schumacher 2007, 181–182). Primer, ki prikazuje posredne finančne stroške terorizma na področju mednarodne trgovine je

jemenska pristaniška dejavnost. 12. oktobra 2000 se je v Adenu, Jemen, majhen motorni čoln poln eksploziva zaletel v ameriško vojaško ladjo, ko se je ta oskrbovala z gorivom. Umrlo je 17, 39 je bilo ranjenih. Dve leti kasneje 6. oktobra 2002 so jemenski teroristi napadli francoski tanker, ko je sprejemal svoj tovor surove nafte iz terminala. Čeprav je Jemen glavno Srednje-vzhodno pristanišče zaradi svoje idealne lokacije, sta ta dva napada zlomila jemensko ladijsko industrijo. Rast zavarovalnih premij za 300% je vodilo ladje, da so rutinsko obšle Jemen in pristale v konkurenčnih pristaniščih. Jemen je zaradi 50% upada pristaniških aktivnosti, ki sta jih povzročila teroristična napada, izgubil 3,8 milijonov USD na mesec (Enders in Sandler 2006, 203–204).

Za uspešno izvajanje finančnega bojevanja proti financiranju terorizma je nujna potreba po več informacijah in aktivnostih oseb, ki so vpletene v takšne finančne transakcije, da bi jim račune lažje blokirali oziroma zasegli sredstva. Problemov regulacije je veliko zaradi neregularnih tokov, ki jih povzroča izogibanje davkom pri legalnih dejavnostih in pošiljanje denarja migrantov, preko česar se lahko izvajajo tudi transferji denarja povezani s financiranjem terorizma. Kopač izpostavlja problem konkurenčnosti bank, zaradi stroškov povezanih z nadzorom in izgube strank, ki zahtevajo diskretnost pri poslovanju, kar jih odvrča od regulacije »Ker izguba diskretnosti in vedno več zahtev za poročanje povečuje transakcijske stroške, mora biti to postavljeno nasproti bolj otipljivemu globalnemu splošnemu dobrem zaradi povečane varnosti. Očitna paralela tu je z logiko previdne regulacije finančnih trgov, kjer, da bi se preprečilo sistematično tveganje bank, se od le teh zahteva dajanje informacij o lastništvu v zameno za dovoljenje za delovanje« (Kopač 2007, 3).

Banke imajo privilegirane informacije o svojih strankah, še posebno kadar jim nudijo celostno ponudbo storitev in si tako lahko ustvarijo celostno sliko premoženja, aktivnosti in poznanstev stranke. Tako lahko nadzornemu organu posredujejo veliko natančnih informacij o svojih strankah. Problem predstavljajo banke, ki kot ključno storitev nudijo diskretnost in tako onemogočajo kontrolo. Takšne zahteve po tajnosti so posledica skrivanja sredstev od izogibanja davkov, do pranja denarja iz nelegalnih aktivnosti (Kopač 2007, 3).

Problem financiranja terorizma zajema širok spekter entitet. To lahko predstavlja na eni strani direktno državno sponzorstvo, do privatnih sponzorjev terorizma. Za teroristične skupine, ki so brez povezav z vladaми ta neodvisnost ponavadi pomeni omejen dostop do finančnih

sredstev, v primerjavi s tistimi terorističnimi skupinami, ki so sponzorirane s strani držav. Vendar temu ni vedno tako. Primer tega je lahko IRA, ki ni bila sponzorirana s strani države in je imela zavidljivo finančno podporo. IRA je namreč prejela velikanske vsote finančnih sredstev s strani posameznikov irskega porekla v ZDA in drugod v diaspori, ki so podpirali njene cilje (Snow 2004).

Teroristične organizacije pogosto uporabljajo humanitarne organizacije za povečanje in kanalizacijo finančnih sredstev. Primeri tega so IRA, Hamas, Hezbolah, Tamilski tigri in še veliko drugih. Iz tega izhaja ideja, da lahko s finančnim sankcioniranjem humanitarnih organizacij, ki so vpletene v financiranje terorizma, preprečimo teroristične aktivnosti. Danes obstaja visoko soglasje mednarodne skupnosti o zakonsko obveznih črnih listah organizacij vpletenih v financiranje terorizma, kar se odraža tudi v resoluciji 1373 Varnostnega sveta OZN, ki zahteva preprečitev financiranja terorističnih aktivnosti. Posebna pozornost je usmerjena islamske humanitarne organizacije povezane z Al Kaido in Hamasom. Tako združena lista finančno sankcioniranih tarč v Veliki Britaniji (Consolidated List of Financial Sanctions Targets in UK) s strani Bank of England, kot lista oseb in entitet podvrženih finančnim sankcijam (List of Persons and Entities Subject to Financial Sanctions) s strani EU vključujeta več deset islamskih humanitarnih organizacij, ki so povezane z Al Kaido in Hamasom (Gunning 2008, 93–94).

Dolgo pred 11. septembrom so drugačne oblike finančnih škandalov razkrile lahkotnost s katero so lahko kriminalci, preprodajalci drog, gverilci in ostale osebe in entitete vpletene v družbeno obsojajoče dejavnosti prali denar. Vlade, regulatorji in najbolj pomembne in prestižne mednarodne organizacije so bile velikokrat nesposobne slediti nezakonite transakcije. Globalna pozornost usmerjena na terorizem in financiranje terorizma, kot posledica napada 11. septembra, je povzročila ugodno izhodiščno točko, za rešitev tega dolgo trajajočega problema. Zaradi povečanega števila globalnih problemov povezanih z nezakonitim financiranjem, je bilo področje pranja denarja reorganizirano leta 1990. Odziv na to je vključeval nove mednarodne instrumente, kot je Konvencija Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu in direktive o pranju denarja, ki jih je sprejemala EU. Najbolj pomembna pa je vzpostavitev Finančne akcijske skupine proti pranju denarja FATF – Financial Action Task Force on Money Laundering (Pieth 2002, 6–7).

FATF so ustanovile članice gospodarsko najbolj razvitih držav G7 leta 1989. Priporočila FATF imajo za cilj omejitev prenos in pranje finančnih sredstev s strani teroristov in kriminalnih združb. FATF danes vključuje 31 držav članic in več regionalnih teles ter nadzira uveljavljanje politike preprečevanja pranja denarja (Kopač 2007, 5).

FATF je pripravila 40 priporočil, ki pokrivajo celoten sklop protiukrepov proti pranju denarja in zajemajo sistem kazenskega pravosodja, kazenskega pregona, finančni sistem in njegove uredbe in mednarodno sodelovanje na temu področju. Priporočila omogočajo fleksibilnost pri njihovi implementaciji s strani držav v skladu s svojimi razmerami in ustavnimi okviri. Prav tako ne ogrožajo svobode zakonitega finančnega poslovanja in ne ovirajo gospodarskega razvoja. Čeprav priporočila niso zavezujoča mednarodna konvencija, je veliko držav sprejelo politično zavezo za boj proti pranju denarja z implementacijo 40 priporočil. Prvotno so bila priporočila razvita leta 1990 in prvič revidirana leta 1996, zaradi potrebe po vključitvi spremembe v trendih pranja denarja in zaradi predvidevanj potencialnih novih trendov. Leta 2003 so bila priporočila ponovno posodobljena in razširjena na 40 priporočil (FATF 2003). Po 11. septembru pa so 40-im priporočilom dodali še 9 posebnih priporočil s področja financiranja terorizma. Ta priporočila potrjujejo iniciative OZN, predvsem Konvencijo o preprečevanju financiranja terorizma in resoluciji Varnostnega sveta OZN 1267 in 1373, ki vzpostavljajo standarde poročanja o sumljivih transakcijah povezanih s terorizmom in poročanja o uporabi žičnih transferjev, neformalnih transferjev denarja in neprofitnih organizacijah v povezavi s financiranjem terorizma (Kopač 2008).

Priporočila v uvodnem delu priporočila zajemajo področja obsega kaznivega dejanja pranja denarja ter začasne ukrepe in zablembe. Sledijo priporočila namenjena finančnim in nefinančnim institucijam za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma, kot je skrben pregled poslovanja stranke in vodenje evidenc, poročanje o sumljivih transakcijah in ukrepi v zvezi z državami, ki niso kompatibilne s priporočili FATF. Nadaljnje priporočila določajo institucionalne in druge ukrepe potrebne v sistemih za boj proti pranju denarja in financiranje terorizma, kot so pristojni organi in njihove pristojnosti, preglednost pravnih oseb, ter mednarodno sodelovanje in mednarodna pravna pomoč in izročitev (FATF 2003).

Novembra 1996 so bile ustanovljene Finančne obveščevalne enote FIUs (Financial Intelligence Units), ki na nacionalni ravni odkrivajo finančne transakcije v zvezi s kriminalnimi dejavnostmi in podpiranjem terorizma. Mednarodno sodelovanje med FIUs-i v

116-ih državah po celem svetu poteka znotraj skupine Egmont (Egmont Group). Ta skupina je nastala leta 1995, ko je skupina FIUs-ov začela sodelovati v neformalni organizaciji Egmont Group, ki se imenuje po lokaciji prvega srečanja Egmond-Arenbergovi palači v Bruslju. Cilj skupine Egmont je vzpostaviti forum za izboljšanje podpore FIUs-om pri programih proti pranju denarja in financiranju terorizma (Egmont Group 2009).

Kopač opozarja, da skupina Egmont ni razširjena po celem svetu, kar omogoča številne izhode pred nadzorom FIUs-ov, prav tako pa skupina ne more prisiliti drugih k univerzalnemu sodelovanju. Prav tako sta IMF in Svetovna banka zahtevala povečanje aktivnosti proti pranju denarja že pred terorističnim napadom 11. septembra ter tudi sama prispevala k temu z zagotavljanjem tehnične pomoči za države s potrebo po večjih zmogljivostih za uspešno prekinjanje finančnih tokov teroristov. Po 11. septembru je Varnostni svet OZN ustanovil Protiteroristični odbor OZN (UN Counterterrorism Committee – CTC), ki svetuje državam, ki potrebujejo pomoč na temu področju. Varnostni svet OZN je sprejel tudi resolucijo 1373, ki poziva h globalnemu sodelovanju v boju proti terorizmu in poziva članice naj ratificirajo mednarodne konvencije s tega področja (Kopač 2007, 5–6).

Finančno ministrstvo ZDA je leta 2003 sporočilo, da je bilo na svetu po 11. septembru zamrznjenih za 135 milijonov USD finančnih sredstev teroristov, naslednje leto pa je bilo zamrznjenih že za 200 milijonov USD. Kopač razume te začetne uspehe, zaradi številnih možnosti, ki omogočajo finančnim sredstvom za potrebe teroristov izognitev nadzoru, kot posledico nepripravljenosti terorističnih mrež na uporabo sredstev finančnega bojevanja proti njim. Ukrepe držav, ki strogo izvajajo priporočila FATF in imajo učinkovite FIUs-e bodo teroristi lahko zaobšli, dokler vse države ne bodo imele ustreznih zmogljivosti in politične volje za implementacijo priporočil FATF in vzpostavitev učinkovitih FIUs-ov (Kopač 2007, 8–9).

Teroristične mreže lahko izvajajo finančne transakcije na vrsto načinov, ki onemogočajo zaplembo njihovih finančnih sredstev. Teroristi lahko skrijejo finančna sredstva v državah, ki ne izpolnjujejo sporazumov o preprečevanju pranja denarja in financiranju terorizma in nudijo visoko stopnjo diskretnosti pri poslovanju. Večina terorističnih aktivnosti se financira z večjim številom transakcij manjših zneskov, saj se v skladu s sporazumi obravnava samo sumljive transakcije nad določeno vrednostjo, kar omogoča transakcijam manjših zneskov izogibanje nadzoru. Teroristi lahko izvajajo finančne transferje denarja preko neformalnih

mrež transferjev denarja, kot je »hawala«, kjer se ne da ugotoviti, kdo je komu nakazal sredstva in za kolikšen znesek gre. Teroristi lahko za finančne transferje uporabijo tudi dragocene dobrine in plemenite kovine. Tako lahko zastavijo diamante ali pa uporabijo naložbeno zlato, ki ga lahko kupijo na borzi zlata oziroma trgovalnici z naložbenim zlatom v eni državi, ga fizično prenesejo v drugo državo in prodajo na tamkajšnji borzi oziroma trgovalnici z zlatom. Teroristi lahko seveda tudi prekrijejo svoje finančne transakcije z legalnimi poslovnimi transakcijami ali pa dobivajo sredstva s strani humanitarnih organizacij (Kopač 2007, 8–9).

7 SKLEP

V diplomskem delu sem diferenciral finančno bojevanje od ekonomskega bojevanja in ga s tem tudi teoretično umestil. Finančno bojevanje se tako lahko razume kot podzvrst ekonomskega bojevanja. Vendar pa ima finančno bojevanje zaradi vedno večjega vpliva finančnega sektorja na družbo velik potencial, da se samo razvije na strateško raven in tako postavi ob bok ekonomskemu bojevanju in ostalim oblikam bojevanja. Na področju sankcioniranja je to finančnemu bojevanju v veliki meri že uspelo, saj se odločevalci bistveno lažje odločijo za izvajanje finančnih sankcij, kot za izvajanje ekonomskih sankcij, ki so se velikokrat izkazale za neučinkovite.

V poglavju, ki predstavlja finančno bojevanje kot del pritiska na državo, so prikazani uspešni primeri uporabe finančnega bojevanja potrdili raziskovalno vprašanje, da je možno, da je uporaba finančnega bojevanja uspešna oziroma, da dosega zastavljene politične cilje. Izkazalo se je, da se lahko s finančnimi sredstvi enako učinkovito izvaja pritisk na države in njihova vodstva, kot bi se ga z grožnjo ali z uporabo vojaških in ekonomskih sredstev. Usmerjene finančne sankcije, v odnosu do režimov, ki ne spoštujejo mednarodnih norm, zapolnjujejo tudi vmesen prostor, med tem, da se ne stori nič in med bojevanjem z vojaškimi ali ekonomskimi sredstvi, ki bi v prvi vrsti prizadelo prebivalstvo takšne države. Tako se zdi uporaba finančnega bojevanja bistveno bolj smotrna, saj lahko z zamrzovanjem in blokiranjem računov direktno prizadene vodstvo države in ljudi povezane z njim.

Tudi v primeru uporabe finančnega bojevanja za spoprijem s terorizmom, se je le to izkazalo za enega ključnih elementov boja s to asimetrično grožnjo, kar enako potrjuje raziskovalno

vprašanje o uspešnosti uporabe finančnega bojevanja. Finančno bojevanje namreč omogoča odrezati teroristične skupine od njihovih finančnih virov s čimer onemogoča aktivnosti terorističnih skupin, saj le te za svoje delovanje potrebujejo vedno več finančnih sredstev.

Problem na tem področju predstavlja na splošno preohlapna regulacija finančnih trgov na globalni ravni, ki omogoča terorističnim skupinam, da zaobidejo ukrepe namenjene preprečevanju financiranja terorizma, čeprav je veliko držav v to vložilo ogromne napore. Pod vplivom svetovne gospodarske krize, z začetkom v letu 2008 in nasploh vse večje globalizacije, lahko pričakujemo tudi večjo regulacijo finančnih trgov na globalni ravni. To je na svojih srečanjih napovedala tudi skupina najvplivnejših držav na svetu G20, saj je za enega glavnih krivcev za nastanek krize prepoznala neustrezno regulacijo finančnih trgov in obstoj davčnih oaz, ki omogočajo prekrivanje finančnega premoženja, pranje denarja in utaje davkov. Tako lahko v prihodnosti pričakujemo še več možnosti uporabe finančnega bojevanja tudi na področju boja proti terorizmu in organiziranemu kriminalu.

8 LITERATURA

1. Bevc, Miranda. 2003. *Hedge skladi kot alternativna oblika naložbe*. Diplomsko delo. Ljubljana, Ekonomska fakulteta. Dostopno prek: http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/bevc954.pdf (9. september 2009).
2. BBC. 2006. US blacklists major Iranian bank (8. september). Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/5329326.stm> (2. avgust 2009).
3. Bracken, Paul. 2007. *Financial Warfare*. Orbis, A Journal of World Affairs. Dostopno prek: <http://www.fpri.org/enotes/200709.bracken.financialwarfare.html> (20. julij 2009).
4. Chossudovsky, Michel. 1998. *Financial Warfare*. Ottawa: University of Ottawa, Department of Economics. Dostopno prek: <http://www.geocities.com/eureka/concourse/8751/edisi03/chossu01.htm> (25. avgust 2009).
5. Ciprut, Jose V. 2000. *Of fears and foes: security and insecurity in an evolving global political economy*. Westport (Conn.), London: Praeger.
6. Davies, Glyn. 2002. *A History of Money from Ancient Times to the Present Day, 3rd ed.* Cardiff: University of Wales Press.
7. DeSouza, Patrick J. 2000. *Economic strategy and national security: a next generation approach*. Boulder (Colo.), Oxford: Westview Press.
8. Dobrowski, Peter. 2005. *Guns and butter: the political economy of international security*. Boulder (Colo.), Oxford: Lynne Rienner Publishers.
9. Egmont Group. 2009. *Plenary Press Release*. Doha 28. maj 2009. Dostopno prek: http://www.egmontgroup.org/QATAR_PLENARY_PRESS_RELEASE_version_28_MaY_2009.pdf (2. avgust 2009).
10. Enders, Walter in Todd Sandler. 2006. *The political economy of terrorism*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
11. FATF. 2003. *The 40 Recommendations*. Dostopno prek: http://www.fatfgafi.org/document/28/0,3343,en_32250379_32236930_33658140_1_1_1_1,00.html (2. avgust 2009).
12. Finance. 2008. Finančna vojna med Islandijo in VB (10. oktober). Dostopno prek: <http://www.finance.si/226101> (2. avgust 2009).
13. Gjelten, Tom. 2009. *Downturn Raises Risk of Global Financial Warfare*. Dostopno prek: <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=100832254> (25. avgust 2009).
14. Gunning, Jeroen. 2008. Terrorism, charities, and diasporas. V *Countering the financing of terrorism*, ur. Thomas J. Biersteker in Sue E. Eckert, 93–125. London, New York: Routledge.

15. Kapstein, Ethan Barnaby. 1992. *The political economy of national security: a global perspective*. New York: McGraw-Hill.
16. HM Treasury. 2009. *Consolidated list of Financial Sanctions targets*. Dostopno prek: <http://www.hm-treasury.gov.uk/d/sanctionsconlist.htm> (24. avgust 2009).
17. Kopač, Erik. 2007. *Preprečevanje financiranja terorizma*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. --- 2008. *Global financing and terrorist funding*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. *Le Monde diplomatique*. 2006. Ali se začinja globalna finančna vojna? Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.si/?mod=aktualno&action=viewOne&ID=174> (2. avgust 2009).
20. Liang, Qiao in Wang Xiangsui. 1999. *Unrestricted Warfare*. Peking: PLA Literature and Arts Publishing House. Dostopno prek: <http://www.terrorism.com/documents/TRC-Analysis/unrestricted.pdf> (20. julij 2009).
21. Lloyd's. 2009. *What are sanctions?* Dostopno prek: http://www.lloyds.com/Lloyds_Worldwide/Sanctions/ (24. avgust 2009).
22. Malešič, Marjan. 2006. Koncept ekonomskega bojevanja. V *Gospodarstva obramba Republike Slovenije*, ur. Milan Frankovič, 45–64. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
23. Nitsch in Schumacher. 2007. Terrorism and international trade: an empirical investigation. V *The economic analysis of terrorism*, ur. Tilman Brück, 173–184. London, New York: Routledge.
24. Pieth, Mark, ur. 2002. *Financing terrorism*. Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic.
25. Porteous, Samuel D. 2000. Targeted Financial Sanctions. V *Greed & Grievance: economic agendas in civil wars*, ur. Mats R. Berdal, 173–187. Boulder, (Colo.), London: Lynne Rienner Publishers. Dostopno prek: http://www.idrc.ca/en/ev-124494-201-1-DO_TOPIC.html (28. julij 2009).
26. *Sarbanes-Oxley Act*. 2002. Dostopno prek: <http://www.soxlaw.com/> (2. avgust 2009).
27. Setser, Brad W. 2008. *Sovereign Wealth and Sovereign Power*. New York: Council for Foreign Relations Press.
28. Snow, Donald M. 2004. *National security for a new era: globalization and geopolitics*. New York: Pearson/Longman.
29. Srdić, Milutin, ur. 1975. *Ekonomski leksikon*. Beograd: Savremena administracija.
30. Strange, Susan. 1995. *Države in trgi*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

31. *Targeted Financial Sanctions: A Manual for Design and Implementation*. 2001. Dostopno prek: <http://www.watsoninstitute.org/tfs/TFS.pdf> (25. avgust 2009).